

ЛЕАНІД МІКАЛАЕВІЧ АНДРЭЕЎ (1871—1919)

Да 130-годдзя з дня нараджэння

К. Дз. **ВАРАНЬКО**,
галоўны бібліяграф Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

12 верасня 1919 г. у Фінляндыі, у вёсцы Нейвола, ва ўзросце сарака васьмі гадоў вядомы рускі пісьменнік Леанід Андрэеў. Зусім блізка — рукой падаць — Расія, якая яшчэ нядаўна пільна сачыла за кожным крокам гэтага чалавека, апошняга яго кроку быццам бы і не заўважыла. Мяжа, што вызначыла ў 1918 г. незалежнасць Фінляндыі, стала непранікальнай, і яшчэ доўгі час у рускай прэсе адно за адным з’яўляліся пацвярджэнні і абвяржэнні гэтай сумнай весткі. Тым не менш, у Расіі былі арганізаваны, дзякуючы М. Горкаму, дзве публічныя цырымоніі развітання. Першая — у 1919 г. у Петраградзе, другая праз год — у маскоўскай кансерваторыі. М. Горкі асабліва востра перажываў смерць Андрэева. «...Які мастак загінуў у гэтым чалавеку!.. Усе гэтыя «бездані» і «сцены» — дрэнна засвоены Дастаеўскі з яго схільнасцю блукаць па тупіках і лабірынтах. А руская літаратура не даруе адарванасці ад быту. Не прымаюцца на нашым чарназёме такія экзатычныя кветкі», — пісаў ён. М. Горкаму чытачы абавязаны і «Кнігай пра Леаніда Андрэева», дзе сабраны ўспаміны яго, К. Чукоўскага, А. Блока, А. Белая і іншых пісьменнікаў. Гэты дакумент літаратурнага жыцця Андрэева стаў бібліяграфічнай рэдкасцю, як і зборнік памяці «Рэквіем», выдадзены ў 1930 г. яго сынам Даніілам. Што датычыцца лёсу андрэеўскай літаратурнай спадчыны, то ён быў зусім незаціснутым. Нельга сказаць, што Андрэеў адразу пасля рэвалюцыі быў «забароненым» аўтарам. Аднак яго творчасць «па-за часам і прасторай», творчасць, па вызначэнню самога пісьменніка, «у палітычным сэнсе ніякага значэння не маючая», была зусім не да месца, а сам празаік, па словах І. Г. Андрэевай, «...быў рэпрэсаваны. А як, якім іншым словам можна назваць сорок гадоў забароны? Сорок гадоў глухой адарванасці ад чытача — так, што і цяпер шмат хто не ведае імя яго. Сорок гадоў... Гэта ж вышэйшая мера пакарання для пісьменніка, — і завашта? За праўдзівасць, за нежаданне і няўменне маўчаць...».

Леанід Мікалаевіч Андрэеў нарадзіўся 21 жніўня 1871 г. у Арле. Яго бацька, у мінулым каморнік-таксатар, служыў у банку. Ён быў прыкметным у горадзе чалавекам: валодаў незвычайнай фізічнай сілай, выступаў за справядлівасць. Андрэеў лічыў,

што менавіта бацьку ён абавязаны цвёрдасцю характару, тады як свае творчыя здольнасці цалкам адносіў да мацярынскай лініі. Нельга сказаць, што дзяцінства будучага пісьменніка было бязвоблачным. У апошнія гімназічныя і студэнцкія гады яму як старэйшаму (бацька рана памёр) прыходзілася самому зарабляць на хлеб і дапамагаць сям’і. У 1891 г. Андрэеў паступіў на юрыдычны факультэт Пецярбургскага ўніверсітэта, у гэты час ён захапіўся філасофіяй Шапэнгаўэра, Ніцшэ. Калі яго аднакурснікаў прывабляў практычны радыкалізм, то Андрэеў дэманстрацыйна адхіляўся ад удзелу і ў гуртках па самаадукацыі, і ў «ідэйных» гуртках, з якіх вяла праяма дарога ў рэвалюцыйнае падполле. Яго «метафізічны бунт» праяўляўся ў кампаніі «арлоўскіх старых» спрадвечным расійскім чынам — праз шумную выпіўку (атмасферу гэтага часу вельмі ярка і дакладна перадаюць п’есы «Дні нашага жыцця» і «Gaudeamus»). Наогул малады Андрэеў быў улюблівым, экспансіўным, неаднаразова спрабаваў скончыць жыццё самагубствам, кідаў вучобу з-за жанчыны. У 1897 г. ён скончыў універсітэт — толькі не Пецярбургскі, а Маскоўскі — і пачаў служыць прысяжным павераным. Неўзабаве магчымасць працаваць судовым рэпарцёрам у «Кур’еры» канчаткова вызначыла яго жыццёвы выбар. Літаратурны дэбют Андрэева адбыўся 5 красавіка 1898 г., калі ў гэтай газеце было надрукавана апавяданне «Баргамот і Гераська». Даволі хутка ён стаў вядучым фельетаністам «Кур’ера» і зблізіўся з М. Горкім, які рэкамендаваў маладога пісьменніка лепшым рэдактарам і выдаўцам. Яго творы пачалі з’яўляцца ў папулярным «Журнале для всех», у «Нижегородском листке», часопісе «Жизнь». М. Горкі пазнаёміў Андрэева з І. Буніным, В. Верасевым, А. Купрыным і стаў хросным бацькам першага зборніка андрэеўскіх апавяданняў, які ўбачыў свет у 1901 г. Гэта кніга мела грандыёзны поспех. З 1901 па 1906 г. яна вытрымала дванаццаць выданняў і прынесла аўтару славу, багацце і высокую аэнку крытыкі. У лютым 1902 г. адбылася яшчэ адна, не менш значная падзея ў жыцці Андрэева — жаніцьба з Аляксандрай Вялігорскай. Ад гэтага шчаслівага шлюбу нарадзіліся два сыны — Вадзім, які стаў журналістам і

письменникам (доўгі час жыў за мяжой), і Даниіл — адзін з самых незвычайных паэтаў, містыкаў і філосафаў ХХ ст. (у сталінскую эпоху значную частку жыцця правёў у турмах і лагерах).

Сямейнае шчасце і дастатак не паўплывалі на трагічную накіраванасць андрэўскага таленту. Письменник стаў найтанчэйшым барометрам тых зрухаў у сацыяльным і духоўным жыцці Расіі, якія ён распознаў раней за ўсіх. Андрэў першым загаварыў пра балючыя праблемы полу, пра сітуацыі, у якіх чалавек выступае адначасова ў зварыных і анэльскіх іпастасях (апавяданні «Бездань» і «У турмане» — 1903 г.). У 1904 г. выйшла аповесць «Жыццё Васіля Фівейскага», у якой гісторыя біблейскага Іова праецыравалася на трывожную расійскую глебу таго часу. Рускі Іоў аказаўся бунтаром-багаборцам. Твор «Чырвоны смех» у небывалых дагэтуль стылявых формах (суб'ектыўных, гістарычна-зламаных, крыклівых) адлюстравыў падзеі руска-японскай вайны 1904—1905 гг. Андрэў быў першым і тут — толькі праз некалькі гадоў гэта манера апавядання стала называцца «экспрэсіянізмам», а яго п'есы «Жыццё Чалавека» і «Цар Голад» лічацца першым экспрэсіяністычным вопытам сусветнай драматургіі.

У 1908 г. Андрэў другі раз ажаніўся (першая жонка пісьменніка памерла ў 1906 г. ад пасляродавай гарачкі). Яго вячанне з Ганнай Дзенісевіч адбылося 20 красавіка ў Ялце. Неўзабаве было завершана будаўніцтва новага дома на Чорнай рэчцы ў Фінляндыі, і сям'я трывала абсталявалася там. Драматург Ф. Фалькоўскі, сусед і добры знаёмы Андрэевых, у сваіх успамінах пісаў: «Кавалачак зямлі на фінскай скале стаў светам Леаніда Андрэева, яго радзімай, яго ачагом... Дзе б ён ні знаходзіўся, ён ірваўся назад, у свой дом, раскошна, утульна абстаўлены, з сотнямі любімых дробязей, з якіх кожная нябачнай ніткай цягнулася да яго

мозгу і сэрца...». У гэтым доме нарадзіліся яго дзеці: сыны Сава і Валянцін і дачка Вера; тут пісьменнік перажыў гады вайны і рэвалюцыі і распачаў свой апошні раман — «Дзённік Сатаны», які застаўся незавершаным.

Леанід Андрэў быў верным сабе да апошніх сваіх дзён. Ва ўсім — у жыцці і творчасці, ва ўзлётах і падзеннях, у каханні і нянавісці — адлюстраваліся шырыня і шчырасць яго рускай душы. Значальнымі з'яўляюцца словы А. Белага пра трыумф і трагедыю творчага шляху пісьменніка: «Ён хацеў быць велізарным — не дзеля сябе: ён хацеў адлюстравыць у сваёй тленнай пісьменніцкай хадзе — хаду Стагоддзя, ... ён быў Дон Кіхотам у цудоўнейшым сэнсе; веліч ім створанага ў яркім імкненні да вялікага; жыццё яго кніг — эпапея. У ім жыло «Я» ўсяго свету, якое ён здолеў усвядоміць».

Творы Л. М. Андрэева

- «Верните Россию!»: [Сб.]. М., 1994.
Драматические произведения: В 2 т. Л., 1989.
Избранное. М., 1988.
Повести и рассказы. М., 1984.
Рассказы. Сатирические пьесы. Фельетоны. М., 1988.
Собрание сочинений: В 6 т. М., 1990—1996.
Странная человеческая звезда...: [Сб.]. М., 1998.
S. O. S. Дневник (1914—1919). Письма (1917—1919).
Статьи и интервью (1919). Воспоминания современников (1918—1919). М., СПб., 1994.

Аб жыцці і творчасці пісьменніка

- Иезуитова Л. А. Творчество Леонида Андреева (1892—1906). Л., 1976.
Леонид Николаевич Андреев: Библиография: Вып. 1. М., 1995.
Смирнова Л. А. Творчество Л. Н. Андреева: Пробл. худож. метода и стиля: Учеб. пособие. М., 1986.